

УДК 342.95(477)

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.02.47>

ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Моргун Н.С.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри економічної безпеки та фінансових розслідувань
Національної академії внутрішніх справ*

Шевчук О.О.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри економічної безпеки та фінансових розслідувань
Національної академії внутрішніх справ*

Марчевський С.В.,

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри економічної безпеки та фінансових розслідувань
Національної академії внутрішніх справ*

Моргун Н.С., Шевчук О.О., Марчевський С.В. Функції держави у забезпеченні економічної безпеки.

У статті проведено аналіз останніх досліджень і публікацій, присвячених забезпеченню економічної безпеки. Досліджено три підходи до визначення економічної безпеки: функціональний, системно-забезпечувальний, комбінаційний (комплексний).

Розглянуто підходи до тлумачення поняття функції державної політики в сфері забезпечення економічної безпеки та запропоновано визначення її сутності. Охарактеризовано основні функції держави у забезпеченні економічної безпеки.

Наголошено, що здатність економіки до ринкової самоорганізації повинна доповнюватися і забезпечуватися державою шляхом розроблення правил економічної поведінки. Метою державного регулювання та нагляду є оптимізація рівня економічної безпеки, що спрямовано на рівновагу між заощадженнями та інвестиціями, забезпечення макроекономічної стабільності, підтримання сталого економічного зростання, створення економічних і правових умов функціонування суб'єктів господарювання, запобігання правопорушенням.

Обґрунтовано, що сукупність специфічних економічних відносин особливо яскраво і з найбільшою повнотою відображається у функціях економічної безпеки, які варто розглядати у широкому розумінні як стратегічні напрями діяльності держави, спрямовані на забезпечення стійкості до зовнішніх та внутрішніх загроз, що характеризують здатність національної економіки до розширеного самовідтворення та задоволення потреб громадян, суспільства і держави на певному визначеному рівні та часовому проміжку, які ґрунтуються на нормативно-правовій основі й здійснюються уповноваженими органами сектору

безпеки, у вузькому розумінні - як окремі стратегічні напрями уповноважених суб'єктів щодо захисту економічних відносин, забезпечення прав і свобод громадян, створення умов для розвитку і зростання національної економіки.

До них віднесено захисну, регулятивну, запобіжну, інформаційну й контрольну функції та розкрито зміст кожної з них. Кожна з функцій виявляє внутрішню властивість, ознаки і риси економічної безпеки, а також показує, яким чином реалізується її суспільне призначення як частини єдиного процесу відтворення. Розмежування функцій має досить умовний характер, так як вони здійснюються одночасно, та окремі риси притаманні декільком функціям.

Ключові слова: економічна безпека, держава, забезпечення, функція, захист, запобігання, попередження, контроль.

Morhun N., Shevchuk O., Marchevskiy S. Functions of the state in providing economic security.

The article analyzes the latest research and publications on economic security. Three approaches to the definition of economic security are analyzed: functional, systemic, and combination (integrated).

Approaches to the interpretation of the concept of the function of the State policy in the field of economic security are considered, and a definition of its essence is proposed. The main functions of the State in ensuring economic security are characterized.

The article emphasizes that the ability of the economy to market self-organization should be supplemented and ensured by the state by developing rules of economic behavior. The purpose of state regulation and supervision is to optimize the level of economic security, which is aimed at the

balance between savings and investment, ensuring macroeconomic stability, maintaining sustainable economic growth, creating economic and legal conditions for the functioning of business entities, and preventing offenses.

It is substantiated that the set of specific economic relations is especially vividly and most fully reflected in the functions of economic security, which should be considered in a broad sense as strategic directions of the State's activities aimed at ensuring resilience to external and internal threats, characterizing the ability of the national economy to expand self-reproduction and meet the needs of citizens, society and the State at a certain level and time period, based on the regulatory and legal framework and implemented by the State.

These include protective, regulatory, preventive, informational and control functions and the content of each of them is disclosed. Each of the functions reveals an internal property, signs and features of economic security, and also shows how its social purpose is realized as part of a single reproduction process. The division of functions is rather conditional, since they are carried out simultaneously, and certain features of one function are necessarily inherent in others.

Keywords: economic security, state, ensuring, function, protection, prevention, control.

Постановка проблеми. Економічна безпека займає особливе місце в системі національної безпеки України і є однією з найважливіших її складових. Без економічного забезпечення інші складові системи національної безпеки не можуть бути реалізовані в повній мірі. Економічна безпека забезпечує стабільність і стійкість економічного розвитку України. Динаміка розвитку економічної системи забезпечує можливість нейтралізації загроз національної безпеки. Від наявності дієвої системи її забезпечення безпосередньо залежить стан національної економіки, створення умов для її демонополізації та детінізації господарських відносин, ефективний захист права власності, стале функціонування фінансової системи, оптимізація процедур залучення інвестицій, мінімізація правопорушень. Тому, в умовах сьогодення, в цей перехідний й воєнний періоди виникає об'єктивна нагальна потреба у забезпеченні належної організації й функціонування вітчизняної системи економічної безпеки з подальшою її імплементацією відповідно до європейських стандартів.

Забезпечення економічної безпеки є одним із пріоритетних напрямів у діяльності держави, оскільки економіка є основою життєдіяльності суспільства. Саме тому держава в особі органів сектору безпеки повинна визначити стратегічний курс розвитку усіх ключових галузей з метою впорядкування економічних відносин, забезпечення їх стабільності та прогнозовано-

сті, виробляти адекватні заходи із зростання добробуту населення з урахуванням об'єктивних економічних законів.

А тому, необхідність використання потенціалу інституційного середовища українського суспільства як фактору ефективності системи економічної безпеки актуалізує проблему розроблення обґрунтованих рекомендацій щодо формування та реалізації заходів державного впливу, спрямованих на погодження механізмів функціонування різноманітних інститутів економічної діяльності, запобігання відтоку суб'єктів господарювання в тіньовий сектор економіки в умовах невизначеності макроекономічної кон'юнктури та їх протиправним діям. Це передбачає необхідність проведення аналізу законів та закономірностей функціонування відносин економічної безпеки та інститутів, які їх урегулюють, що й визначає актуальність статті.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Основу обраного дослідження склали наукові доробки вітчизняних вчених щодо забезпечення економічної безпеки, зокрема, О.І. Барановського, В.Т. Білоуса, З.С. Варналія, О.С. Власюка, А.С. Гальчинського, Б.М. Данилишина, Я.А. Жаліла, В.В. Засанського, А.Т. Ковальчука, О.Є. Користіна, Д.О. Кошикова, В.І. Мельника, В.А. Предборського, С.М. Ратошнюк, А.Г. Чубенка та інших. Вагомий внесок згаданих та інших учених у розроблення предмету статті є безперечним, однак інституційна складова забезпечення економічної безпеки залишається недостатньо дослідженою, позаяк особливий інтерес викликає функціональна роль держави у її забезпеченні.

Виклад основного матеріалу. Ефективна інституційна система, яка реалізує суспільні інтереси, організовує і гармонізує їх у напрямі забезпечення національних інтересів вищого порядку, яким є інтерес забезпечення економічної безпеки. З метою її забезпечення, необхідно включити інституційний механізм активізації економічного зростання і конкурентоспроможності економіки як чинників забезпечення безпеки країни. Саме держава виступає організуючим елементом інституційної структури системи економічної безпеки та інституційного середовища її забезпечення.

В умовах сьогодення виникає необхідність посилення ролі держави не лише як контролюючої, а й організуючої «сили», адже економічна безпека включає не лише захист національних інтересів, а також готовність і здатність інститутів влади створювати механізми реалізації та захисту національних інтересів з розвитку вітчизняної економіки та підтримки соціально-політичної стабільності суспільства. З метою захисту національних інтересів необхідно забезпечити достатній рівень державного регулювання економічних процесів,

здатний гарантувати не лише функціонування, а й розвиток економіки.

Категорія «безпека» є загальноісторичною і загальносоціальною, яка охоплює всю історію і все майбутнє людства, що має визначальне значення для існування як окремої особистості, так і соціальних спільнот будь-якого рівня. Потреба в безпеці відноситься до числа першочергових, основних мотивів діяльності людей і співтовариств і поряд з цим безпека суспільства є конкретно-історичною категорією. У різних умовах (перш за все, соціально-економічних) вона проявляється у відмінній від інших форм організації, досягається іншими шляхами, підпорядкована власним цілям.

Загальні ж теоретичні положення безпеки конкретизуються в методологічних аспектах формування і функціонування системи забезпечення безпеки. Основними серед них є: визначення оптимальної структури системи, аналіз функціонування окремих компонентів і системи в цілому та організація діяльності системи безпеки [1]. Отже, як бачимо, поняття «безпека» багатозначне. На рівні буденної свідомості безпека розуміється як стан і міра захищеності суб'єкта від загроз, шкоди, або збитку. У словнику безпека визначається як «відсутність небезпеки, збереження та надійності» [2, с. 367]. Безпека в загальному значенні, як відсутність небезпеки, широке поняття, що оцінює стан системи взаємостосунків між людьми, які здійснюються безпосередньо або опосередковано. При цьому, в основі цих відносин лежать інтереси в тій чи іншій сфері життєдіяльності.

Проблема безпеки, як соціального явища, виділяється як одна із глобальних проблем сучасності. Особливість цієї проблеми в тому, що вона носить метакомплексний характер, так як будь-яка соціальна проблема в кінцевому рахунку так чи інакше відображає один з аспектів безпеки. Слід зазначити, насамперед, що, згідно з теорією мотивації, яка обумовлює ієрархію потреб людини, безпека, поряд з фізіологічними потребами (в їжі, одязі тощо), є однією з головних потреб. Безпека є своєрідною характеристикою і необхідною умовою життєдіяльності та життєздатності особи, суспільства, держави [3].

У самому широкому плані категорія «безпека» характеризує такий стан людського суспільства, при якому забезпечується нормальне його існування (виживання) та розвиток. Безпека розуміється як критерій, обставина збереження об'єкта і надійності його функціонування. Класичним науковим визначенням безпеки може бути формулювання, запропоноване американським політологом А. Уолферсом: «Безпека в об'єктивному плані припускає відсутність загроз набутих цінностям, в суб'єктивному – відсутність страху відносно того, що цим цінностям буде завданий збиток» [4]. З даного визначення випливає, що безпека –

це умова існування особи, суспільства і держави, яка дозволяє зберігати накопичені цінності.

До визначення економічної безпеки існує три підходи, а саме:

а) функціональний – економічна безпека є певним станом економіки, здатним протистояти зовнішнім та внутрішнім загрозам. Так, О.Є. Користін зазначає, що економічна безпека – це стан економіки, який забезпечує достатній рівень соціального, політичного і оборонного існування й розвитку держави, невразливість і незалежність її економічних інтересів стосовно можливих зовнішніх і внутрішніх загроз і впливів [5, с. 59]. А.Г. Чубенко, який досліджував національну економічну безпеку, розуміє її як стан національної економіки, що характеризується стійкістю, «імунітетом» до дії зовнішніх і внутрішніх факторів, що порушують нормальне функціонування суспільного відтворення та підривають досягнутий рівень життя населення і тим самим викликають підвищену соціальну напругу в суспільстві, а також загрозу самому існуванню держави [6, с. 152]. В.О. Гончарова визначала національну економічну безпеку як такий стан національної економіки, при якому зберігається стійкість і здатність до несприятливих умов розвитку внутрішніх і зовнішніх процесів [7, с. 18].

б) системно-забезпечувальний (або інституціональний) – методи нейтралізації існуючих загроз. Зокрема, О.В. Скорук підкреслював, що економічна безпека держави – це стан економіки держави, для забезпечення якого створюються стійкі та науково обґрунтовані методи нейтралізації негативного впливу внутрішніх і зовнішніх загроз, з'являються необхідні умови для стабільного соціально-економічного розвитку держави, захисту національних економічних інтересів та підвищення добробуту громадян [8, с. 40]. Майже аналогічно З.В. Гбур обґрунтовував думку, що економічна безпека забезпечується стійкими та обґрунтованими методами нівелювання впливу загроз внутрішнього та зовнішнього середовища, при якому створюються належні умови для розвитку стабільної соціально-економічної системи [9, с. 99]. В.І. Мунтіян у своїх роботах взагалі визначав економічну безпеку як загальнонаціональний комплекс заходів, спрямованих на постійний та стабільний розвиток економіки держави, що містить механізм протидії внутрішнім і зовнішнім загрозам [10, с. 10].

в) комбінаційний (комплексний) – економічна безпека пов'язується із здатністю економіки до подальшого розвитку з метою забезпечення сталого розвитку держави. Наприклад, Я.А. Жаліло говорить, що економічна безпека – це складна багатофакторна категорія, що характеризує здатність національної економіки до розширеного відтворення з метою задоволення на визначеному рівні потреб і власного населення, і держави,

протистояння дестабілізуючій дії чинників [11, с. 143]. Т.В. Цвігун вказує на те, що економічна безпека передбачає спроможність національної економіки забезпечити свій незалежний розвиток, стабільність інститутів громадянського суспільства, достатній оборонний потенціал держави за різних несприятливих умов і подій, а також здатність країни захистити власні інтереси від зовнішніх і внутрішніх загроз [12, с. 151].

Водночас, більш об'ємне визначення економічної безпеки сформулював Д.О. Кошиков, з яким ми повністю погоджуємося. Так, економічна безпека – це складова національної безпеки України, що являє собою стан суспільних відносин, які складаються з приводу виробництва, розподілу, обміну та споживання матеріальних та нематеріальних благ та послуг, що характеризує їх захищеність та стійкість до зовнішніх і внутрішніх загроз, гарантує захист національних економічних інтересів, сприяє реалізації соціально-економічних прав і свобод громадян, а також створює умови для подальшого розвитку і зростання національної економіки та забезпечує конкурентоспроможність держави у світовому економічному середовищі [13].

Проблема економічної безпеки – комплексна, якісно вирішувати її необхідно у взаємозв'язку з багатьма проблемами і особливо з урахуванням необхідності захисту ресурсів (матеріальних, інтелектуальних, правових, інформаційних), які повинні гарантувати динамічність функціонування економіки в існуючих умовах. Здатність економіки до ринкової самоорганізації повинна доповнюватися і забезпечуватися державою шляхом розробки правил економічної поведінки, тобто інститутів, що мають загальний характер для всіх економічних суб'єктів.

Звертаючи увагу на державну присутність в економіці, мова йде не про те, чи потрібно державі втручатися в економіку, а про ступінь цього втручання, виходячи з об'єктивних потреб і можливостей національної економіки, її ролі і місця у світовій економіці. У теперішній час необхідним є відновлення державного регулювання економічного розвитку для зміцнення конкурентних позицій України у світі та підвищення рівня життя громадян на основі стратегії економічного зростання. Воно об'єктивно пов'язано з інтенсивним типом відтворення і передбачає найбільш повне використання внутрішніх джерел економічного зростання: можливостей ефективного функціонування державної власності, в тому числі й сконцентрованої в пакетах акцій акціонерних підприємств; залучення в господарський обіг не завантажених потужностей; підвищення ролі фінансів у механізмі регулювання відтворення інтенсивного типу; скорочення величезного нелегального вивезення капіталу та його тіньової частки всередині країни [14].

З-поміж іншого, про роль економічної безпеки в державі, її місце в системі управління владні структури, нажаль, згадують нечасто. Водночас, у демократичних країнах їй належить гідне місце як найважливішому напрямку діяльності держави, покликаному забезпечити цільове та ефективне використання державних ресурсів і зростання життєвого рівня населення. Адже специфіка економічної безпеки полягає в тому, що вона виражає об'єктивні економічні відносини, які, тим не менш, можуть існувати і функціонувати тільки як сформовані державою. Аналіз показує, що багато найгостріших соціально-економічних проблем виникає через несвоєчасне прийняття коригувальних заходів, у тому числі і законодавчих, відсутності належної дії з боку вищих державних органів [15].

Особлива роль і функції держави в нових соціально-економічних (ринкових) умовах, що характеризують її дії у сфері економічної безпеки, стають однією з характерних змістовних складових її сутності. Сукупність специфічних економічних відносин особливо яскраво і з найбільшою повнотою відображається в функціях економічної безпеки [13]. Як зазначають О.Є. Користін та С.М. Ратошнюк, стосовно економічних категорій функція завжди є проявом їх сутності в дії і виражається в різних формах, бо саме функціональні особливості визначають основне призначення явища, його субстанцію [16, с. 46]. На думку О.Ф. Скакун, конкретна функція являє собою єдність змісту, форм і методів здійснення державної політики у певній сфері забезпечення безпеки суспільства і характеризується відомою самостійністю, однорідністю, повторюваністю. Вивчення функцій дає можливість визначити характер діяльності держави, її пріоритети на певному етапі розвитку, а також оцінити рівень її організованості й ефективності [17, с. 133].

На нашу думку, у широкому розумінні *функції державної політики в сфері забезпечення економічної безпеки можна розглядати як стратегічні напрями діяльності держави, спрямовані на забезпечення стійкості до зовнішніх та внутрішніх загроз, що характеризують здатність національної економіки до розширеного самовідтворення та задоволення потреб громадян, суспільства і держави на певному визначеному рівні та часовому проміжку, які ґрунтуються на нормативно-правовій основі й здійснюються уповноваженими органами сектору безпеки. У вузькому розумінні, функції можна окреслити як окремі стратегічні напрями уповноважених суб'єктів щодо захисту економічних відносин, забезпечення прав і свобод громадян, створення умов для розвитку і зростання національної економіки.*

Кожна з функцій виявляє внутрішню властивість, ознаки і риси даної економічної категорії, а також показує, яким чином реалізується суспіль-

не призначення економічної безпеки, як частини єдиного процесу відтворення.

Якщо розглядати функцій держави у сфері економічної безпеки, то в наукових працях науковців наведено такий їх перелік: інформаційна, попереджувальна, практична, прогностична, регулююча, захисна, контрольна [18, с. 3; 19, с. 245-246].

З урахуванням наукових поглядів на проблему, ми підтримуємо думку авторів, які до функцій держави у забезпеченні економічної безпеки відносять захисну, регулятивну, запобіжну, інформаційну, контрольну функції [5; 11; 13; 14].

Захисна функція полягає в необхідності захисту економічної системи від внутрішніх і зовнішніх загроз, а також зводиться до посилення економічної безпеки, включаючи контроль за дотриманням законодавчих норм. Реалізація даної функції безпосередньо пов'язана з формуванням і використанням ресурсного потенціалу економіки. Звідси випливає триєдине завдання забезпечення економічної безпеки: а) створення соціально-економічних ресурсів, необхідних і достатніх для відображення загроз і забезпечення економічної безпеки; б) захист ресурсів країни від нераціонального використання, руйнування та інших негативних явищ, що завдають шкоди національній економіці; в) захист національної економіки від зовнішнього соціально-економічного впливу, що загрожує безпеці [16, с. 47].

Регулятивна функція означає, що нейтралізація ризиків і забезпечення економічної безпеки відбуваються за допомогою механізмів, представлених різними підсистемами економічних відносин: внутрішньогосподарським, власне механізмом ринку, і механізмом державного регулювання економіки. Кожен з названих регулюючих механізмів має свої функції, об'єкти і суб'єкти, методи та інструменти.

Механізм ринкового саморегулювання є об'єктивною основою нейтралізації загроз, що виникають. За допомогою цін і конкуренції економіка повертається до рівноваги. У той же час практика господарювання переконливо підтверджує обмежену здатність суб'єктів господарювання до прийняття оптимальних рішень в умовах невизначеності економічної ситуації та ринкової кон'юнктури. Характер державного регулювання варіюється від доповнюючого та підсилюючого ринковий механізм до компенсуючого його обмежені (постійно або тимчасово) можливості. Тому, держрегулювання економіки направлено на впорядкування, трансформацію відносин саморегулювання в межах національного господарства [20, с. 21].

На макрорівні регулююча функція проявляється не лише в нейтралізації або зниженні небезпеки, а й в отриманні додаткових надбань (забезпечення стійкості економічної системи, зростання

міжнародного авторитету країни тощо). Метою державного регулювання є оптимізація рівня економічної безпеки, що, в свою чергу, спрямовано на рівновагу між заощадженнями та інвестиціями, забезпечення макроекономічної стабільності; підтримання сталого економічного зростання, створення економічних і правових умов функціонування суб'єктів господарювання.

Однак, держава суперечливо впливає на економічні ризики, підвищуючи або знижуючи безпеку економічних суб'єктів. Максимізація безпеки окремих індивідів і груп вступає в конфлікт з національною безпекою. Держава, нейтралізуючи загрози і сприяючи зростанню економічної та національної безпеки в цілому, в той же час може обмежувати права і свободи домогосподарств і підприємств. Іншими словами, держава, гарантуючи захист інтересів економічних агентів та їх безпеку, може становити для них певну загрозу. У такій ситуації виникає небезпека появи нових, так званих інституціональних ризиків, що продукуються непродуманими діями держави.

У цьому випадку економічна система починає давати збій, віддаляючись від точки безпечного функціонування. Ціною за необачність можуть стати переплетіння безробіття і зростаючої, неконтрольованої інфляції, розлад грошової системи та державних фінансів, труднощі з оновленням структури виробництва, повільне просування до нової якості економічного зростання.

Запобіжна функція економічної безпеки направлена на попередження виникнення критичних ситуацій в економічних процесах та їх припинення на стадії початку. Це передбачає розробку заходів соціально-економічного та організаційно-технічного характеру, спрямованих на усунення загроз, що виникають, і підвищення захисних функцій системи.

Інформаційна полягає у постійному інформуванні суб'єктів економічної безпеки про реальні та потенційні загрози.

Контрольна виявляється у контролі за правильністю застосування суб'єктами економічної безпеки відповідних методів і важелів у конкретній ситуації, пов'язаній із захистом національних інтересів та запобіганням потенційним загрозам [18, с. 3; 19, с. 245-246].

Розмежування функцій носить в значній мірі досить умовний характер, оскільки вони здійснюються одночасно та окремі риси однієї функції неодмінно притаманні іншим. Всі функції здійснюються одночасно, паралельно в часі, і саме одночасна дія функцій дозволяє повністю проявитися економічній сутності даної категорії.

Економічна безпека пронизує всі економічні, виробничі відносини, тобто виробництво, розподіл, обмін і споживання матеріальних благ і послуг, всі рівні господарювання, і здатна кількісно відобразити хід відтворювального процесу.

Висновки. Функції державної політики в сфері забезпечення економічної безпеки можна розглядати в двох аспектах. У широкому розумінні як стратегічні напрями діяльності держави, спрямовані на забезпечення стійкості до зовнішніх та внутрішніх загроз, що характеризують здатність національної економіки до розширеного самовідтворення та задоволення потреб громадян, суспільства і держави на певному визначеному рівні та часовому проміжку, які ґрунтуються на нормативно-правовій основі й здійснюються уповноваженими органами сектору безпеки. У вузькому розумінні – як окремі стратегічні напрями уповноважених суб'єктів щодо захисту економічних відносин, забезпечення прав і свобод громадян, створення умов для розвитку і зростання національної економіки.

До функцій держави у забезпеченні економічної безпеки слід віднести: 1) захисну, реалізація якої пов'язана з формуванням і використанням ресурсного потенціалу економіки та визначенням триєдиного завдання забезпечення економічної безпеки: створення соціально-економічних ресурсів; захист ресурсів країни від нераціонального використання; захист національної економіки від зовнішнього соціально-економічного впливу; 2) регулятивну – нейтралізація ризиків і забезпечення економічної безпеки відбувається за допомогою механізмів, представлених різними підсистемами економічних відносин: внутрішньогосподарським, власне механізмом ринку, та механізмом державного регулювання економіки; 3) запобіжну – попередження виникнення критичних ситуацій в економічних процесах й розроблення заходів запобігання (попередження та припинення); 4) інформаційну – інформування суб'єктів економічної безпеки про реальні та потенційні загрози; 5) контрольну – законність застосування суб'єктами економічної безпеки відповідних засобів і методів впливу у конкретній ситуації, пов'язаній зі захистом національних інтересів та запобіганням потенційним загрозам.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ліпкан В.А. Загальнонаукові методи національно-обезпечознавства. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України*. 2003. № 4. С. 26–33.
2. Словник української мови: в 11-ти томах / І.К. Білодід, А.А. Бурячок та ін. Київ: Наук. думка, 1979. Т. 1: А–Б. 549 с.
3. Економічна безпека / З.С. Варналій, П.В. Мельник, Л.Л. Тарангул та ін.; за ред. З.С. Варналія. Київ: Знання, 2009. 647 с.
4. Wolfers A. *Discord and Collaboration. Essay of International Politics*. Foreword by Reinhold Niebuhr; Baltimore: The Johns Hopkins Press, 1962. 240 p.
5. Економічна безпека / О.Є. Користін, О.І. Барановський, Л.В. Герасименко та ін.;

- за ред. О.М. Джужі. Київ : Алерта, 2010. 368 с.
6. Чубенко А.Г. Теоретико-правовий аспект забезпечення економічної безпеки. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2014. № 3. С. 88–101.
 7. Гончарова В.О. Вплив тіньової економіки на економічну безпеку держави: монографія. Харків: ХНУ, 2001. 195 с.
 8. Скорук О. В. Економічна безпека держави: сутність, складові елементи та проблеми забезпечення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. Вип. 6 (3). С. 39–42.
 9. Гбур З.В. Економічна безпека України в сучасних умовах. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 2. С. 97–101.
 10. Мунтян В.І. Економічна безпека України. Київ: КВШ, 1998. 462 с.
 11. Жаліло Я.А. Стратегія національної безпеки України в контексті досвіду світової спільноти. Київ: Сатсанга, 2001. 224 с.
 12. Цвігун Т.В. Економічна безпека в системі національної безпеки України. *Економіка та суспільство*. 2017. Вип. 11. С. 150–156.
 13. Кошиков Д.О. Адміністративно-правові засади реалізації державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки держави : монографія. Харків : Панов, 2020. 544 с.
 14. Мельник В.І. Адміністративно-правові засади організації та функціонування системи економічної безпеки України: дис...докт. юрид. наук: 12.00.07. Суми, 2021. 485 с.
 15. Економічна безпека України: внутрішні та зовнішні чинники : навч. посіб. / М.Д. Лещечко, Я.Й. Малик, С.Д. Гелей та ін. Л.: Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2018. 425 с.
 16. Користін О.Є., Ратошнюк С.М. Змістовна сутність економічної безпеки. *Зовнішня торгівля. Економічна безпека*. 2011. № 7. С. 43–48.
 17. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: підручник. 2-ге вид., допов. і перероб. Київ: Правова єдність, 2010. 520 с.
 18. Гбур З.В. Основні функції держави у сфері забезпечення економічної безпеки. *Актуальні проблеми державного управління*. 2017. № 2 (25). С. 1–9.
 19. Ревак І.О. Механізм забезпечення фінансової безпеки України: теоретичний аспект. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія економічна. 2009. Вип. 2. С. 238–247.
 20. Волошин В.І. Державна політика забезпечення економічної безпеки держави в умовах гібридних загроз. *Бизнес Інформ*. 2018. № 9 (488). С. 19–24.